

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כג

איתמר, קומץ דמנחת חוטה ששמונו: מנחת חוטה באה בלא שמן ובלא לבונה, ואם נתן עליה שמן היא פסולה. כאן מדובר שלאחר שקמץ את המנחה, נתן שמן על הקומץ. לדעת רבי יוחנן הקומץ פסול (וממילא המנחה פסולה), לדעת ריש לקיש הקומץ כשר. שהרי לכתחילה עליו לקחת את הקומץ עצמו ולשפשף אותו (- לשכשך) בשיירי שמן ממנחה אחרת, ולעלות אותו למזבח. אם כן כל שכן שאם נתן שמן על הקומץ, כשר בדיעבד.

קושיא: והכתיב "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה": ואיך אומר ריש לקיש שצריך לשפשף את הקומץ בשמן? תירוץ: הוא שלא יקבע לה שמן כחברותיה: הפסוק בא לומר שלא יתן עליה שמן לפני הקמיצה כמו מנחות אחרות, אבל לאחר הקמיצה צריך לשפשף אותה בשמן.

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש: קומץ 'חרב' דהיינו ממנחה חריבה שאין בה שמן, שנתערב בקומץ 'בלול' דהיינו ממנחה בלולה בשמן. לדעת חכמים יקריב. כי חכמים לשיטתם ש'עולין אין מבטלים זה את זה', ואם כן השמן שבקומץ הבלול לא התבטל לקומץ החרב, וכשהוא מוקטר הוא מתייחס לקומץ הבלול. לדעת רבי יהודה לא יקריב. בגלל שלשיטתו 'עולין מבטלים זה את זה', ואם כן השמן שבקומץ הבלול מתבטל בקומץ החרב, וממילא הקומץ החרב פסול בגלל השמן שנמצא בו, והשמן הבלול פסול בגלל השמן שחסר בו.

מאי לאו קומץ דמנחת חוטה דאיערב בקומץ דמנחת נדבה: רבי יוחנן מסיים את קושייתו. לכאורה הבריייתא מדברת בקומץ חרב של מנחת חוטה שאין בה שמן, שנתערב בקומץ בלול של מנחת נדבה שיש בה שמן, וכנ"ל. ואם כן קשה על ריש לקיש שאמר שאם נתן שמן על הקומץ לא פסל אותו! כי אם כן, מדוע רבי יהודה פסול את הקומץ החרב?

ואפילו חכמים הסוברים שכשר, דוקא בגלל ש'עולין לא מבטלים זה את זה', אבל אם היה הקומץ החרב בולע שמן של חולין הוא כן היה נפסל. ולריש לקיש הוא אמור להיות כשר!

דחייה: לא, מנחת פרים ואילים במנחת כבשים: לא מדובר בקומץ שנתערב בקומץ, אלא במנחה חריבה (מנחת פרים ואילים) שנתערבה במנחה כלולה (מנחת כבשים). ומנחה חריבה שבלעה שמן, פסולה. וכן מנחה כלולה שחסר ממנה שמן, פסולה.

קושיא: והא בהדיא קתני לה וכו': והרי הברייתא אומרת במפורש את שני המקרים - 'מנחת פרים ואילים במנחת כבשים, וחרב שנתערב בכלול יקרב, רבי יהודה אומר לא יקרב'. ואם כן אי אפשר לומר שהמקרה של 'חרב שנתערב בכלול' הוא המקרה של 'מנחת פרים ואילים במנחת כבשים'. אלא בהכרח שהמקרה הזה מדבר על קומץ שנתערב בקומץ. תירוץ: פירושי קמפרש לה: הברייתא מדברת על מקרה אחד, של מנחה שנתערבה במנחה, ובסיפא היא מפרשת את הרישא. דהיינו המקרה של מנחת פרים ואילים שנתערבו במנחת כבשים, זהו המקרה של מנחה חריבה שנתערבה במנחה כלולה.

*

בעי רבא - קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים מהו? מה הדין אם לקח את הקומץ וסחט ממנו את השמן שבו על גבי עצים, ולאחר מכן הניח את הקומץ על העצים והקטיר אותו יחד איתם. האם יש כאן חיסרון של השמן מהקומץ, או לא? והספק הוא כדלהלן.

חיבורי עולין: האם דבר שמחובר לדבר שעולה על המזבח, נחשב כמותו, או לא. דהיינו האם השמן המחובר לקומץ, נחשב כחלק מהקומץ, ואם כן הקומץ כשר. או שאינו נחשב כחלק ממנו, ואם כן יש כאן קומץ בלא שמן ופסול.

אמר ליה רבינא לרב אשי: האם אין זו המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש כדלהלן?

דאיתמר - המעלה ואין בו כזית ועצם משלימו לכזית: המעלה בשר קרבן בחוץ, שאין בבשר עצמו כזית, אבל העצם שבו משלים את השיעור לכזית. השאלה היא,

מכיון שאין מצוה להעלות את העצם למזבח אם הוא פרש מהבשר, האם העצם משלים את השיעור והוא חייב על העלאה בחוץ, או לא?

חיבורי עולין: האם דבר שמחובר לדבר שעולה על המזבח (דהיינו העצם המחובר לבשר העולה על המזבח), נחשב כמו בשר ואם כן הוא מצטרף לכזית. או שאינו נחשב כמו הבשר ואין כאן כזית.

תשובה: תיבעי לרבי יוחנן ותיבעי לר"ל: אין זה תלוי במחלוקת ההיא, כי יש להסתפק בזה בין לר"י ובין לר"ל.

תיבעי לרבי יוחנן: הספק בדעת רבי יוחנן - האם עד כאן לא אמר ר' יוחנן שדבר שמתחבר לדבר שעולה למזבח נחשב כחלק ממנו, דוקא בעצם שהיא מין של בשר. אבל שמן שאינו מין של הקומץ (העשוי מסולת), הוא לא נחשב כחלק מהקומץ. או שאין הבדל?

או דלמא אפילו ר"ל: הספק בדעת ר"ל - האם עד כאן לא אמר ר"ל שאין חיבור, דוקא בעצם, כי אם היא פורשת מהבשר לאחר העלאה אין מצוה להעלות אותה למזבח. אבל בשמן שהוא דבר שאינו פורש מהקומץ, אם כן הוא נחשב לחלק מהקומץ. או שאין הבדל?

משנה: שתי מנחות שלא נקמצו, ונתערבו זו בזו: מדובר שנפלה כל אחת לצד אחד של הכלי. אם נשאר בכל צד כמות של מנחה שלא התערבה, שיכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה, יקמוץ והן כשרות. אבל אם אין מספיק כמות של מנחה שלא נתערבה בכל צד של הכלי, אינו יכול לקמוץ, כי בהכרח יקמוץ גם מהמנחה השניה, וזה פסול. (כפי שלומדים מהפסוק "וקמץ משם מלוא קומצו מסולתה" ודורשים 'מסולתה ולא מסולת חברתה'). ולכן שתיהן פסולות.

קומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה לא יקטיר: כי המצוה היא להקטיר רק את הקומץ. ואם עבר והקטיר את התערובת, המנחה שנקמצה עולה לבעלים, כי הקומץ שלה שנמצא בתערובת הוקטר, אבל המנחה שלא נקמצה לא עולה לבעלים כי היא לא נקמצה. (מדובר כמובן במנחת נדבה של ישראל שחייבת בקמיצה).

נתערב קומצה בשיריה או בשיריה של חברתה, לא יקטיר: כי יש איסור להקטיר את השיריים של המנחה. (כפי שלומדים מהפסוק "לא תקטירו ממנו אשה לה" ודורשים שכל דבר שהוקטר ממנו דבר באש של המזבח, לא תקטירו את השיריים שלו). ואם עבר והקטיר, הקטרת הקומץ שבתערובת עולה לבעלים.

נמרא: אמר רב חסדא: שתי חתיכות בשר שחוטה וחתיכה אחת של בשר נבילה שהתערבו זו בזו ולא ידוע מי השחטה ומי הנבילה, הרי הנבילה בטלה ברוב לענין טומאה, שאם נגע באחת מהחתיכות לא נטמא, שאנו אומרים שנגע בשחטה.

והטעם הוא - **שאי אפשר לשחטה שתעשה נבילה**, כלומר משום שחתיכות השחטה לעולם לא יהיו נבילה, ולכן הן נחשבות למין אחר, והדין הוא שמין בשאינו מינו בטל, ולכן הנבילה בטלה ברוב.

ושחטה אינה בטילה בנבילה: אבל חתיכת אחת של שחטה שהתערבה בשתי חתיכות של נבילה אין השחטה בטילה ברוב, ואם חתיכה אחת מהתערובת נגעה בתרומה לא שורפים את התרומה אלא 'תולין' (= התרומה בספק אם נטמאה או לא, ולא אוכלים אותה ולא שורפים אותה).

והטעם הוא - **שאפשר לנבילה שתעשה שחטה, דלכי מסרחה פרח טומאתה**, כלומר הנבילה יכולה שתהיה לה תורת 'שחטה', וזה במקרה שהיא תסריח ואינה ראויה לאכילה, שאז פורחת ממנה טומאתה ודינה כשחטה לענין טומאה, ולכן כולן נחשבות למין אחד והשחטה לא מתבטלת בהם, לפי שיש כאן 'מין במינו', והדין הוא שמין במינו לא בטל, ולכן אין השחטה בטלה ברוב. [נבילה שהסריחה פרח טומאת ממנה, שנאמר "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", נבילה הראויה לגר (= לאדם) קרויה 'נבילה', ושאינה ראויה לאדם כגון שהסריחה אינה קרויה 'נבילה'].

הגמ' תבאר לקמן שלדעת רב חסדא מה שקובע הוא הרוב 'המבטל', שאם הוא יכול להיות כמו המיעוט הרי הוא נחשב ל'מין במינו', ואם אינו יכול להיות כמו המיעוט הרי הוא נחשב ל'מין בשאינו מינו'.

ורבי חנינא אמר: הולכים אחר הדבר 'הבטל', ולכן אם המיעוט הבטל יכול להיות כמו הרוב המבטל (כגון חתיכה אחת של נבילה שהתערבה בשתי חתיכות שחטה)

הרי הוא 'מין במינו' ואינו בטל, ואם הדבר הבטל אינו יכול להיות כמו המבטל (כגון חתיכה אחת של שחוטה שהתערבה בשתי חתיכות נבילה) הרי הוא 'מין בשאינו מינו' ובטל, וכל התערובת טמאה, ואם נגעה תרומה באחת מהחתיכות שורפים את התרומה כדין תרומה טמאה.

שאלה: **אליבא דמאן?** לפי איזה תנא נחלקו רב חסדא ורבי חנינא?

אי אליבא דרבנן: אם הם נחלקו על פי שיטת רבנן שאמרו לעיל (כב.) 'דם מבטל דם', זה אי אפשר לומר, שהרי לדעת רבנן הדברים ש'עולין' למזבח (כגון דם פר ודם שעיר שהתערבו) אינם מבטלים אחד את השני, אבל מין במינו אם זה לא עולה למזבח הרי הוא בטל ברוב, וא"כ נבילה ושחוטה מבטלים זה את זה.

אי אליבא דרבי יהודה: ואם הם נחלקו על פי שיטת רבי יהודה שאמר 'אין דם מבטל דם', אם כן קשה שרי רבי יהודה הולך אחר המראה, דהיינו אחר עצם הדבר, ואין הדבר תלוי אם דינו של זה יכול להיות כדינו של זה, שהרי במשנה אמר רבי יהודה שאין דם חולין מבטל דם קדשים, אף על פי שאין זה יכול להיות כזה. ואם כן קשה לשיטת רבי יהודה במה נחלקו רב חסדא ורבי חנינא בנבילה שהתערבה בשחוטה? והרי שניהם הם מין בשר, ואין אחד מבטל את השני.

תירוץ: **אלא** מחלוקת רב חסדא ורב חנינא היא לשיטת רבי חייא.

דתני רבי חייא, נבילה ושחוטה בטלות זו בזו: כלומר רבי חייא אמר בכרייתא 'נבילה ושחוטה בטלות זו בזו', ונחלקו רב חסדא ורב חנינא בדברי רבי חייא, האם נבילה בטילה בשחוטה, או ששחוטה בטילה בנבילה.

שאלה: **ורבי חייא אליבא דמאן?** כמו איזה תנא הוא אמר את דבריו? אי אפשר לומר בשיטת רבנן, שהרי הם אמרו ש'עולין' לא מבטלים אחד את השני, אבל מין במינו בטל, ואילו מדברי רבי חייא משמע שהוא סובר שמין במינו אינו בטל, ודווקא נבילה בשחוטה בטלות זו בזו לפי שנחשבות 'מין בשאינו מינו', משום שאם רבי חייא סובר כרבנן, היה לו לומר סתם 'מין במינו בטל זה בזה', ומדוע הוא דיבר על נבילה ושחוטה?!

ואי אליבא דרבי יהודה: וכן אי אפשר לומר שהוא אמר זאת בשיטת רבי יהודה, שהרי לרבי יהודה כל מין במינו לא בטל, ונבילה בשחוטה זה 'מין במינו' לרבי יהודה, ורבי חייא אמר שנבילה ושחוטה כן בטלות זו בזו.

תירוץ לעולם: רבי חייא אמר דבריו בשיטת דרבי יהודה, ורבי חייא סובר שמה שאמר רבי יהודה 'מין במינו לא בטל', זה רק כאשר אפשר לאחד להיות כמו השני, אבל כאשר אי אפשר לאחד להיות כמו השני הרי הוא בטל, לפי שהוא נחשב 'מין בשאינו מינו' ולכן הוא בטל.

ובהא קא מיפלגי: ובזה נחלקו רב חסדא ורבי חנינא בדברי רבי חייא, שרב חסדא סבר שהולכים אחר המבטל, שאם המבטל יכול להיות כמו הבטל הרי זה מין במינו. ורבי חנינא סבר שהולכים אחר הבטל, שרק אם יכול הבטל להיות כמו המבטל זה נחשב מין במינו.

כעת הגמ' מביאה ראייה לרבי חנינא, ומקשה על רב חסדא:

תנן: למדנו במשנה – שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשירות, ואם לאו פסולות. ע"כ המשנה.

והא הכא: והרי כיון שהוא קמץ ממנחה אחת, הרי הנשאר מהמנחה לאחר הקמיצה נעשה שיריים של מנחה שנקמצה, ואותם לא מבטלים את המנחה השניה [הגמ' קוראת לה 'טיבלא' מל' 'טבל' לפי שעדיין לא נקמצה, שהיא דומה לטבל שלא הופרשו ממנו תרומות], והרי היה מקום לומר שיתבטל קצת מן ה'טבל' של המנחה השניה בשיריים של המנחה הראשונה, שהרי ברור שיש מקום אחד בתוך התערובת שבו מעורב רוב שיריים במעוט טבל, ואם היה בטל אותו מעט מהטבל נפסלת המנחה הזו, שהרי זה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, שאין מועיל לה עוד קמיצה.

מני: מי הוא התנא של המשנה שסובר שלא בטל הטבל בשיריים? **אי רבנן, הא אמרי "עולין" הוא דלא מבטלי הדדי, הא מין במינו בטל! ושירים אינם 'עולין', ולמה לא יבטלו את הטבל?**

אלא, פשיטא שהתנא של המשנה הוא רבי יהודה, ולכן לא בטל הטבל, משום שהשירים והטבל הן מין במינו.

כעת הגמ' מבארת את הקושיא:

בשלמא למאן דאמר בטר בטל אזלינן: אמנם המשנה מובנת לשיטת רבי חנינא הסובר שהולכים אחר הבטל שהוא המיעוט, וכאן במשנה ה'בטל' שהוא הטבל יכול להיות כמו ה'מבטל' שהם השיריים, שכאשר יקמוץ מהמנחה השניה יהפוך הטבל לשיריים כמו השיריים של המנחה הראשונה שהוא התערב בה, וכיון שהבטל יכול להיות כמו המבטל לכן יש כאן 'מין במינו' ואינו בטל.

אלא למאן דאמר בטר מבטל אזלינן: אבל לרב חסדא הסובר שהולכים אחר המבטל, א"כ קשה שהרי השירים לא יחזרו לעולם להיות טבל, ונמצא שיש כאן 'מין בשאינו מינו', וא"כ מדוע לא יבטלו השירים את הטבל?

לימא: אולי נאמר שמשנתנו אינה כרבי חייא שאומר בשיטת רבי יהודה שלא נחשב 'מין במינו' אלא כשיכול להיות זה כזה, שהרי במשנה מבואר שלפי לרבי יהודה כל שדומים בעצמותם הוא 'מין במינו'.

תירוץ: התם כדרבי זירא: מה שמבואר במשנה שהשיריים לא מבטלים את טבל, הוא מטעם אחר, שאמר רבי זירא, נאמרה הקטרה בקומץ, ונאמרה הקטרה בשירים שנאמר עליהם "לא תְקַטְרוּ", ואנו לומדים מה הקטרה האמורה בקומץ אין הקומץ מבטל את חברו שהרי הם שווים ממש בדינם, אף הקטרה האמורה בשיריים שלא להקטירם, אין שיריים מבטלים את הקומץ, וכן אין השירים מבטלים את הטבל שהרי יש בתוכו גם קומץ.

כעת הגמ' מביאה ראייה לרב חסדא, ומקשה על רבי חנינא:

תא שמע: למדנו במשנה - הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה לא יקטיר, ואם הקטיר הרי זו שנקמצה עלתה לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עלתה לבעלים. ע"כ המשנה. ואנו לא אומרים שהטבל מבטל את הקומץ, והרי זה כאילו אבד הקומץ ולא הוקטר על המזבח, ולא תעלה לבעלים אף זו שנקמצה.

הגמ' מבררת: מנין? מיהו התנא של המשנה? אי אפשר לומר שהם רבנן, שהרי הם אומרים "עולין" הם שלא מבטלים זה את זה, אבל 'מין במינו' בטל, וא"כ למה לא יתבטל הקומץ?

אלא פשיטא שהתנא של המשנה הוא רבי יהודה.

בשלמא למאן דאמר בטר מבטל אזלינן: אמנם לדעת רב חסדא הסובר שהולכים אחר המבטל, מובן מה שכתוב במשנה שלא בטל הקומץ, שהמנחה שלא נקמצה שהיא המבטל, היא יכולה להיות כמו הקומץ הבטל, שכל חלק קטן של הטבל ראוי לקמוץ ממנו על המנחה השניה (אילו לא התערב) והרי זה 'מין ומינו' ומין במינו לא בטל.

אלא למאן דאמר בטר בטל אזלינן: אבל לדעת רבי חנינא הסובר שהולכים אחר הבטל קשה מדוע לא בטל הקומץ? והרי קומץ שנתערב במנחה נחשב כמין בשאינו מינו, שהרי הקומץ אינו יכול להיות טבל.

תירוץ: **הא נמי כדברי זירא:** משנתנו כרבנן שימין במינו בטל', וגם דין זה מובן על פי דברי רבי זירא (לקמן) שכשם שאין הקומץ מבטל את הקומץ, כך הטבל שיש בו קומץ אינו מבטל הקומץ.

קושיא על רבי חייא:

תא שמע: למדנו במשנה - נתערב קומצה בשיריה או בשיריה של חברתה לא יקטיר, ואם הקטיר עלתה לבעלים. ע"כ המשנה.

והא הכא: והרי כאן שהמבטל שהוא השיריים לא יכול להיות כמו הקומץ שהוא הבטל, שלאחר שנקמצה ונעשתה שיריים כבר אי אפשר לקמוץ ממנה, וכן לא בטל יכול להיות כמבטל, דהיינו שאין הקומץ יכול להיות שיריים, ולא אומרים שהשיריים מבטלים את הקומץ ולא עלתה לבעלים אף אם הקטיר את כל התערובת.

מני? אי רבנן וכו' (- וכפי שהתבאר לעיל), אלא פשיטא רבי יהודה היא, וקשה בין לסובר שהולכים אחר המבטל, ובין לסובר שהולכים אחר הבטל.

תירוץ: **אמר רבי זירא נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשיריים,** מה הקטרה האמורה בקומץ אין קומץ מבטל את חברו, אף הקטרה האמורה בשיריים אין שיריים מבטלים את הקומץ.

כעת הגמ' מביאה ראייה לרבי חנינא, ומקשה על רב חסדא:

תא שמע: למדנו בברייתא - עיסה של מצת מצוה שתיכלה בקצח (= מין תבלין), או בשושמין, או בכל מיני תבלין, כשרה לצאת בה ידי חובת מצה, והטעם הוא משום שהיא מצה, אלא שהיא נקראת 'מצה מתובלת'.

קא סלקא דעתך: היה מקום לומר שמדובר שהוא נתן לתוכה תבלין יותר מהקמח והמים, ובכל זאת לא בטלה המצה בתבלין.

בשלמא: אמנם לדעת רבי חנינא שהולכים אחר הבטל, מובן שהוא כ'מין במינו' ואינו בטל, לפי שהמצה שהיא ה'בטל' יכולה להיות כתבלין ה'מבטל', משום שכאשר המצה תתעפש הרי היא יוצאת מתורת מצה ונעשית כתבלין שאין יוצא בה ידי חובתו, ולכן התערובת נחשבת כ'מין במינו' ואינה בטילה ויוצא בה ידי חובת מצה.

אלא למאן דאמר בתר מבטל אזלינן: אבל לדעת רב חסדא שהולכים אחר המבטל, קשה וכי התבלין יכול להיות מצה? ואם כן הרי הוא 'מין בשאינו מינו', ומדוע לא תבטל המצה?

תירוץ: **הכא במאי עסקינן:** מדובר שהוא לא לתוכה תבלין יותר מהקמח והמים, אלא מדובר שרובה מצה ולכן לא בטלה.

דיקא נמי: וכן מדויק מלשון הברייתא שאמרה 'מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת', ומשמע שרובה מצה!

*